

Angående byggnadsminnesförklaring av Stora Torget med kv Banken 1, Borgen 1, Borgen 4 och Rådhuset 1 i Eksjö, Eksjö socken och kommun.

LÄNSSTYRELSENS AVGÖRANDE

Länsstyrelsen förklarar enligt 3 kap. 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML) Stora Torget och södra delen av torgmiljön vid Stora Torget i Eksjö, innefattande fastigheterna Banken 1, Borgen 1, Borgen 4 samt Rådhuset 1, för byggnadsminne.

Skyddsområdet omfattar torget och fyra av de södra fastigheterna enligt bifogad karta (bilaga 1). Skyddsföreskrifterna omfattar alla byggnader på fastigheterna Banken 1 (exklusive byggnad nr 2, en i sen tid flyttad expeditionsbyggnad tillhörande exercisskvadronen), Borgen 1, Borgen 4 samt byggnaden på Rådhuset 1. Länsstyrelsen meddelar med stöd av 3 kap. 2 § samma lag följande skyddsföreskrifter.

1. Byggnaderna får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
3. Området får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Området skall hållas i sådant skick att områdets karaktär inte förvanskas. Gatubeläggningen skall bevaras.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen enligt 3 kap. 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsföreskrifterna.

Länsstyrelsen lämnar i förekommande fall råd och anvisningar i fråga om underhållet av byggnaderna och vården av det omkringliggande området.

1999-09-28

221-3567-93

BAKGRUND

Byggnadsnämnden i Eksjö kommun väckte den 2 april 1993 frågan om byggnadsminnesförklaring av torgmiljön vid Stora Torget i Eksjö, innefattande fastigheterna Stora Torget, Banken 1, Borgen 1, Borgen 4 samt Rådhuset 1.

Länsstyrelsen har gjort en utredning av torgmiljön samt en dokumentation och numrering av de byggnader som ligger på och längs södra delen av torget. Av utredningen framgår bland annat följande.

Den norra delen av torgmiljön ingår i norra stadskärnan som redan är skyddad som synnerligen märkligt bebyggelseområde. Fastigheterna Borgen 2 och Borgen 3 söder om torget är sedan tidigare byggnadsminnesförklarade.

Torget

Stora Torget har i huvudsak behållit den utformning det fick efter en brand 1857. Den förhållandevis stora torgytan utgör en övergång mellan den medeltida stadsplanen i norr och rutnätsplanen i söder. Torget avgränsas i norr av den äldre trähusbebyggelsen som, med sina smala krokiga gator, bildar en närmast slutten vägg åt norr. Den södra stadsdelens sammanbyggda husrad sluter torget åt sydväst, medan den breda Södra Storgatans möte med Södra Kyrkogatan tillsammans med den glesa bebyggelsen i kvarteret Banken utgör en mer diffus avgränsning. I väster avgränsas torget av Rådhuset/Stora Hotellets höga och breda byggnad vars volym ytterligare förstärks av höga träd på ömse sidor. Bakom hotellbyggnaden sluttar marken nedåt.

Vid östra kanten av torget ligger Eksjö stadskyrka som omgärdas av en kyrkopark med höga träd. 1887 revs den gamla kyrkan förutom tornet från 1784 och den nuvarande kyrkobyggnaden uppfördes 1889 efter ritningar av arkitekt J. F. Åbom. Söder om kyrkan står en runsten.

Torgytan är satt med gatsten. I södra delen av torget har rader av gatsten med avvikande kulör lagts. Dessa har troligen utgjort markeringar och riktmärken för militära parader. Runt torget löper körbanor. Dessa är något försänkta och avgränsas med en kant av gatsten. Torgets mitt är något förhöjd vilket förstärker kyrkan och rådhusets monumentalitet på bekostnad av bebyggelsen runt torget. Området närmast Rådhuset/Stora Hotellet nyttjas för parkering. Parkeringen avgränsas från torgytan med bänkar och blomsterurnor. Torget saknar i övrigt växtlighet med undantag av den lummiga parken runt kyrkan samt grönytorna vid Rådhuset/Stora hotellet. Förutom parkering används torgytan för militära parader, marknad och torghandel. Längs Södra Kyrkogatan finns en busshållplats. För att behålla torgets öppenhet har hållplatsen utformats som en marknadsvagn vilken kan rullas undan vid behov. Mitt på torget står en staty föreställande en husar till häst. Statyn sattes upp 1929. I torgets hörn står höga grönmålade lyktstolpar med vardera fyra gatlampor på utsvängda armar. Lyktstolparna kröns av en gulfärgad stjärna.

Kvarteret Borgen

Kvarteret består av fyra rektangulära tomter på Stora torgets södra sida. I öster gränsar kvarteret till Södra Storgatan, i väster till Västerlånggatan och i söder till Guldsmedsgränd. Kvarteret eldhärjades vid den stora branden på söder 1856 och de nuvarande byggnaderna är uppförda efter denna. Samtliga byggnader vid huvudgatorna är uppförda i sten eller som reveterade trähus medan gårdsbebyggelsen och byggnaderna längs gränden är i trä.

Borgen 4

Fastigheten ligger i västra delen av kvarteret. Den gränsar åt Stora Torget i norr, Västerlånggatan i väster och Guldsmedsgränd i söder. Fastigheten är nästan helt bebyggd. Längs norra och västra sidan ligger gathus och längs den östra och södra ligger mindre gårdsbyggnader. Byggnaderna nyttjas av Smålandstidningen som har kontor och redaktionslokaler i lokalerna. Företaget är även inrymt i fastigheten Bokhandeln 1 och fastigheterna är sammanbyggda med en glasad gång över Guldsmedsgränd. Byggnaden mot torget är uppförd omkring 1860 och genomgick 1912 en större ombyggnad då den fick sin nuvarande fasadutformning i klassisk jugendstil. Övriga byggnader i kvarteret är uppförda efter branden 1856.

Borgen 1

Fastigheten ligger i östra delen av kvarteret. Den gränsar åt Stora Torget i norr, Södra Storgatan i öster och Guldsmedsgränd i söder. Fastigheten är nästan helt bebyggd. Längs norra och östra sidan ligger gathus och längs den västra och södra ligger mindre gårdsbyggnader. Byggnaden mot torget är uppförd omkring 1860 i två våningar med putsad fasad i kvaderstensimitation. Byggnaden mot Södra Storgatan var ursprungligen hälften så bred men byggdes ut mot gårdssidan i slutet av 1880-talet. Dess fasad har samma utseende som byggnaden mot torget. På 1910-20-talet genomgick fasaden vissa förändringar då bland annat den nuvarande butiksfasaden i bottenvåningen tillkom. Därefter har byggnadens exteriör inte förändrats nämnvärt.

Banken 1

Fastigheten ligger på östra sidan av Södra Storgatan, mitt för kyrkan. I väster gränsar kvarteret till Södra Storgatan, i norr till Södra Kyrkogatan, i öster till kv Banken 3 och i söder till Apoteksgränd. Kvarteret hör till de som eldhärjades vid storbranden 1856. Nuvarande byggnader är uppförda efter denna. Arkivkällor tyder på att den rödfärgade gårdsbyggnaden i kv Banken 1 (nr 2) som idag är inredd till verkstad köptes in från militärförläggningen på Ränneslätt efter branden. Byggnaden hade där inrymt officers- och expeditionsbyggnad och var ursprungligen uppförd på Qvarnarp runt sekelskiftet 1800. Bostads- och affärshuset i kvarteret med långsidan mot Södra Storgatan är uppfört omkring 1860 i två våningar med bottenvåningens fasad klädd med bred liggande fasspontpanel och övervåningen med en locklistpanel.

1999-09-28

221-3567-93

Rådhuset 1

Kvarteret Rådhuset är bebyggt med en större byggnad, idag använd som stads-hotell. Byggnaden är placerad vid torgets västra sida och är på övriga sidor om-gärdad av en lummig park. Marken sluttar åt väster ner mot Västerlånggatan. Kvarteret avgränsas i norr och söder av Norra respektive Södra Kyrkogatan.

Den nuvarande hotellbyggnaden uppfördes 1857 som rådhus, efter att dess före-gångare brunnit ner vid den stora stadsbranden. Byggnaden genomgick en större ombyggnad 1904, varvid en tredje våning byggdes på och fasaden fick sin nuva-rande utformning. Därefter har byggnaden genomgått flera ombyggnader. I bör-jan av 1940-talet samt i mitten av 1970-talet genomfördes omfattande invändiga ombyggnader varvid en äldre inredning i huvudsak togs bort.

Torgområdet är upptaget i Eksjö kommuns kulturminnesvårdsprogram och ingår i kulturmiljövårdens riksintresseområde nr 50, Eksjö stad.

Föreslagna skyddsföreskrifter har tillstyrkts av Riksantikvarieämbetet och Eksjö kommun med synpunkter på vilka uthusbyggnader som bör ingå i området.

Samtliga ägare har beretts tillfälle att i remiss yttra sig över skydds-föreskrifter-na. Av dessa har ägarna till Borgen 1 och Borgen 4 godkänt föreskrifterna me-dan ägarna till Banken 1 och Rådhuset 1 inte har svarat på remissen.

LÄNSSTYRELSENS MOTIVERING

Enligt 3 kap. 1 § KML får en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde förklaras som byggnadsminne av Länsstyrelsen.

Ägare och innehavare av särskild rätt till fastighet har enligt 3 kap. 10 § KML rätt till ersättning av staten om skydds-föreskrifter

1. utgör hinder för rivning av byggnad och skadan därav är betydande i förhållan-de till värdet av berörd del av fastigheten eller
2. på annat sätt innebär att pågående markanvändning avsevärt försvåras inom berörd del av fastigheten.

Medför skydds-föreskrifterna att synnerligt men uppkommer vid användning av fastigheten, är staten skyldig att lösa fastigheten om ägaren begär det.

Torgmiljön med den omgivande bebyggelsen är exteriört välbevarad och har undgått den omvandling som skett i många städer sedan 1950-talet. Stora Tor-get speglar därför väl det tidiga 1900-talets stadstorg. Torget har en representa-tiv funktion i staden och har fungerat som paradstorg för stadens regementen. Torget utgör en naturlig gräns mellan två av stadens utbyggnadsepoker, den me-

1999-09-28

221-3567-93

kunna sätta in den norra stadsdelens byggnadsminnesområde i sitt sammanhang. Av utredningen framgår också att ingen av de berörda fastigheterna i sig själv är så välbevarad att en byggnadsminnesförklaring kan vara aktuell. Det kulturhistoriska värdet ligger i helhetsmiljön och torgets karaktär.

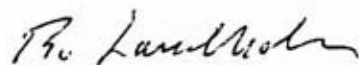
Skäl föreligger därför för att förklara Stora Torget och byggnaderna på fastigheterna Banken 1 (exklusive byggnad nr 2), Borgen 1, Borgen 4 samt Rådhuset 1 för byggnadsminne.

För byggnadernas bevarande skall de av Länsstyrelsen upprättade skyddsföreskrifterna gälla. Länsstyrelsen bedömer härvid att skyddsföreskrifterna ej skall medföra ersättningsskyldighet gentemot ägare eller innehavare av särskild rätt. Ej heller kan föreskrifterna anses medföra att synnerligt men uppkommer vid användning av fastigheten.

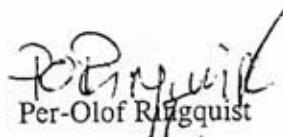
HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta beslut kan överklagas hos Länsrätten genom skrivelse till Länsstyrelsen - se bilaga (formulär 26).

I den slutliga handläggningen av detta ärende, i vilket länsråd Bo Landholm beslutat och länsantikvarie Per-Olof Ringquist varit föredragande, har även förste länsassessor Claes von Sydow och biträdande länsarkitekt Niklas Aronsson deltagit.

Bo Landholm

Per-Olof Ringquist

Utskr: delg.kvitto + form. 26 + bil 1

Kopia till:

Smålands-Tidningens Tryckeri AB, Box 261, 575 23 Eksjö, delg.kv. + form. 26 + bil 1

, delg.kv. + form. 26 + bil 1

Fastighets AB Blomberg i Nässjö, Box 212, 571 23 Nässjö, delg.kv. + form.26 + bil 1

Riksantikvarieämbetet, delg.kv. + form. 26 + bil 1

Länsmuseet, bil 1

Inskrivningsmyndigheten, laga kraftbevis Eksjö tingsrätt

Samhällsbyggnadsavdelningen (P-O R, NA)

Förvaltningsavdelningen (CvS)

Centralskriveriet

